

# Šľachtiteľský program plemena zošľachtená valaška

## *Úvod šľachtiteľského programu:*

Šľachtiteľský program a šľachtenie plemena zošľachtená valaška vychádza zo Zákona č. 194/1998 Z. z. o šľachtení a plemenitbe hospodárskych zvierat a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o šľachtení a plemenitbe“) a Smernice Rady 89/361/EHS týkajúcej sa čistokrvných chovných oviec a kôz. Napĺňanie šľachtiteľského programu sa vykonáva v súlade so Zákonom č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov, Vyhláškou Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 18/2012 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o identifikácii a registrácii oviec a kôz v znení vyhlášky č. 49/2015 Z. z., Vyhláškou Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky č. 18/2001 Z. z. o vykonávaní kontroly úžitkovosti, kontroly dedičnosti a testovania úžitkových vlastností, kontroly zdravia, kontroly dedičnosti a testovania zdravia, hodnotenia zovňajšku hospodárskych zvierat, o založení a vedení plemennej knihy, založení a vedení plemenného registra, vedení predpísanej evidencie a o overovaní pôvodu hospodárskych zvierat, Rozhodnutím Komisie 90/254/EHS, ktorým sa stanovujú kritéria pre schvaľovanie organizácií a združení chovateľov, ktoré zakladajú alebo vedú plemenné knihy pre čistokrvné plemenné ovce a kozy, Rozhodnutím Komisie 90/255/EHS, ktorým sa stanovujú kritéria pre zápis čistokrvných plemenných oviec a kôz do plemenných kníh; Rozhodnutím Komisie 90/256/EHS, ktorým sa stanovujú metódy pre monitorovanie úžitkovosti a posudzovanie genetickej hodnoty čistokrvných plemenných oviec a kôz, Rozhodnutím Komisie 90/257/EHS, ktorým sa stanovujú kritéria schvaľovania čistokrvných plemenných oviec a kôz a používania ich spermy, vajíčok a embryí na plemenárske účely, Rozhodnutím Komisie 90/258/EHS stanovujúcim zootechnické certifikáty o pôvode čistokrvných plemenných oviec a kôz, ich spermy, vaječných buniek a embryí. Tento šľachtiteľský program je zároveň vypracovaný s ohľadom na Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1012 o zootechnických a genealogických podmienkach na plemenitbu čistokrvných plemenných zvierat, hybridných plemenných ošípaných a ich zárodočných produktov a na obchodovanie s nimi a ich vstup do Únie a ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 652/2014, smernice Rady 89/608/EHS a 90/425/EHS a zrušujú určité akty v oblasti plemenitby zvierat („nariadenie o plemenitbe zvierat“). Napĺňanie tohto šľachtiteľského programu sa musí vykonávať v súlade so štatútom plemenných kníh pre ovce chované na Slovensku. Tento šľachtiteľský program vychádza aj z dlhodobou stanovenými zásadami v predchádzajúcich štatútoch plemennej knihy pri šľachtení daného plemena na území Slovenskej republiky.

Napĺňanie a dodržiavanie tohto šľachtiteľského programu zaisťuje Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku – družstvo, ako uznaná chovateľská organizácia podľa zákona o šľachtení a plemenitbe poverená Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky vedením plemennej knihy.

Šľachtiteľský program je súbor systematických opatrení a zámerov, vrátane zaznamenávania údajov, selekcie, plemenitby a výmeny plemenných zvierat a ich zárodočných produktov, ktoré boli navrhnuté a realizované s cieľom zachovať alebo posilniť želané fenotypové a genotypové znaky a vlastnosti v rámci cieľovej chovnej populácie. Na základe tohto šľachtiteľského programu sa stanovuje chovný cieľ predmetného plemena. Chovný cieľ sa stanovuje prostredníctvom chovateľských metód, ktoré sú definované pri hodnotení kontroly úžitkovosti.

Cieľom tohto šľachtiteľského programu je zvyšovanie genetickej hodnoty a úžitkovosti jedincov daného plemena na území Slovenskej republiky tak, aby mal nadväzovať na šľachtiteľské programy a chovné ciele v krajine pôvodu plemena a v ostatných krajinách Európskej únie. Tento šľachtiteľský program sa vzťahuje na územie Slovenskej republiky.

## Charakteristika plemena

Plemeno zošľachtená valaška vzniklo kombinačným krížením pôvodných domácich hrubovlnových valašiek s importovanými polojemnovlnovými a polohrubovlnovými baranmi. Plemeno bolo uznané v roku 1982 ako nové polohrubovlnové plemeno oviec s kombinovanou úžitkovosťou. Zošľachtená valaška sa chová prevažne v podhorských a horských oblastiach Slovenska (najmä Orava, Liptov a Spiš), v nadmorskej výške viac ako 800 metrov.

Ovce i barany sú stredne veľkého telového rámca. Hlava je jemná, suchá, klinovitá. Nosová línia je rovná, pri baranoch vypuklá. Uši sú tenké, stredne dlhé, postavené do strán horizontálne. Krk je stredne dlhý, nadväzuje na kohútik, ktorý je niekedy ostrý, chrbát je rovný. Požaduje sa hlboký a široký hrudník. Nohy sú pevné a suché. Vlna je biela, zložená z viacerých typov vlasov, splývavého charakteru, kde dĺžka podsady má tvoriť minimálne 60 % z dĺžky pesíka. V rúne je nežiaduci mŕtvy vlas. Vyžaduje sa dokonalý obrast tela vlnou od medziočnej línie na hlave, kde sa vyžaduje "vlnová štica", až po karpálny kĺb na predných končatinách a päťový kĺb na zadných končatinách. Obrast brucha je tiež žiaduci.

Najväčšie chyby v rúne: nedostatočne splývavé rúno, nadmerný výskyt mŕtvych vlasov, príliš hrubé rúno.

## Úžitkové vlastnosti plemena

Plemeno zošľachtená valaška je najpočetnejšie zastúpeným plemenom na Slovensku.

Živá hmotnosť bahníc je 50 - 55 kg, baranov 65 - 75 kg, produkcia vlny bahníc je 3,0 - 3,5 kg, u baranov 5,5 - 6,0 kg. Vlna je biela splývavého charakteru, pričom podsada dosahuje minimálne 60 % výšky pesíka. V rúne je nežiaduci mŕtvy a čierny vlas. Sortimenty vlny C/D – D/E (do 43 mikrometrov), výťažnosť vlny nad 65 %, dĺžka vlny 150 mm, pri dvojstriži nad 80 mm, plodnosť na obahnenú ovcu 110 - 130 %, produkcia mlieka za dojnú periódu (po odstavě jahniat) 80 - 100 kilogramov. Priemerný denný prírastok (ďalej len „PDP“) do odstavu 200 až 220 g. V závislosti od chovateľských podmienok sú produkčné parametre často výrazne rozdielne.

## Postup šľachtienia plemena

Šľachtiteľský program v chove oviec plemena zošľachtená valaška bude zameraný na zlepšenie genetických ukazovateľov. Cieľom je získať plemeno, ktoré bude v našich podmienkach dosahovať vysokú úžitkovosť, bude odolné, s pevným zdravím a dobrými pastevnými vlastnosťami.

Základnou formou šľachtienia je čistokrvná plemenitba, so zámerom zlepšiť produkciu mlieka a mäsa a vytvoriť tak mäsovo-mliekový úžitkový typ. Šľachtienie je založené na výbere geneticky najlepších jedincov do pozície rodičov ďalšej generácie. Pre správne vytypovanie týchto geneticky najlepších zvierat bude aj naďalej kontrola úžitkovosti. Získané dáta sa využívajú na výpočet odhadu plemenných hodnôt štatistickou metódou BLUP Animal Model, ktorá umožňuje korekciu systematických vplyvov prostredia a využíva informácie o všetkých príbuzných jedincov v rodokmeni, čím sa výrazne zvyšuje presnosť a spoľahlivosť odhadu.

Rýchlejší genetický pokrok predpokladá vyššiu intenzitu selekcie. Popri plemenných hodnotách za produkciu mlieka, plodnosť, intenzitu rastu v ďalších rokoch by bolo vhodné stanoviť plemenné hodnoty pre obsah hlavných zložiek mlieka (tuk, bielkoviny). Rozširovanie strojového dojenia prináša potrebu venovať zvýšenú pozornosť morfológickým a funkčným vlastnostiam vemena, ktoré sa stavajú dôležitým kritériom hodnotenia dojných plemien oviec. Z tohto dôvodu by sme mali čo najskôr začať s lineárnym hodnotením vemena tak ako u hovädzieho dobytká.

Najviac je úžitkovosť v populácii oviec z hľadiska šľachtiteľského ovplyvňovaná samčím plemenným materiálom. Jeho kvalita a lepšie využitie (aj cestou inseminácie) môže nárast úžitkovosti urýchliť.

Ak chceme urýchliť rast úžitkovosti cestou čistokrvnej plemenitby je potrebné zvyšovať spoľahlivosť odhadu plemenných hodnôt. Odhady plemenných hodnôt sú založené na zisťovaní podobností medzi príbuznými zvieratami a rozdielmi medzi menej príbuznými či nepríbuznými jedincami. Preto podmienkou pre spoľahlivosť odhadov je dôležitá štruktúra chovov zapojených do kontroly a ich vzájomná previazanosť príbuzenskými vzťahmi, ale tiež množstvo informácií o úžitkovosti zvieratá, jeho príbuzných a vrstovníkov v rámci chovu. Podmienkou spoľahlivosti je tiež presná a spoľahlivá evidencia zvierat, presné merania a kvalitné vedenie databázy kontroly úžitkovosti.

## Plemenný štandard a chovný cieľ oviec plemena zošľachtená valaška chovaného v SR

Hlavné ukazovatele:

Ukazovateľ	zošľachtená valaška	
<b>Základná charakteristika</b>	<i>Plemenný štandard</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Malý až stredne veľký telesný rámec, ovce dobre chodivé, prispôsobené drsnejším klimatickým podmienkam.</li> <li>• Polohrubovlnové plemeno so splývavým a bielym rúnom, s podsadou nad 60% dĺžky pesíka, nežiaduci výskyt mŕtveho vlasu.</li> <li>• Ovce aj barany prevažne bezrohé.</li> </ul>
<b>Úžitkové zameranie</b>	<i>Plemenný štandard</i>	Kombinovaná úžitkovosť (vlnovo – mliekový úžitkový typ).
	<i>Chovný cieľ</i>	Mäsovo – mliekový úžitkový typ (prioritné zameranie na produkciu mlieka a jatočných jahniat).
<b>Hmotnosť bahníc</b>	<i>Plemenný štandard</i>	50 kg
	<i>Chovný cieľ</i>	60 kg
<b>Hmotnosť plemenných baranov</b>	<i>Plemenný štandard</i>	70 kg
	<i>Chovný cieľ</i>	85 kg
<b>Hmotnosť jariek</b>	<i>Plemenný štandard</i>	40 kg
<b>Hmotnosť aukčných baranov</b>	<i>Plemenný štandard</i>	55 kg
	<i>Chovný cieľ</i>	65 kg
<b>Produkcia mlieka za dojnú periódu</b>	<i>Plemenný štandard</i>	110 kg
	<i>Chovný cieľ</i>	130 kg
<b>Ročná produkcia potnej vlny – bahnice</b>	<i>Plemenný štandard</i>	3,0 kg
<b>Ročná produkcia potnej vlny – barany</b>	<i>Plemenný štandard</i>	5,0 –kg
<b>Jemnosť vlny</b>	<i>Plemenný štandard</i>	37 - 43 $\mu$ m, C/D – D/E zachovať splývavý charakter rúna
<b>PDP jahniat do odstavu – jahničky</b>	<i>Plemenný štandard</i>	0,240 kg
	<i>Chovný cieľ</i>	0,290 kg
<b>PDP jahniat do odstavu – baránky</b>	<i>Plemenný štandard</i>	0,280 kg
	<i>Chovný cieľ</i>	0,330 kg
<b>Plodnosť na obahnenú ovcu</b>	<i>Plemenný štandard</i>	130 %
	<i>Chovný cieľ</i>	155 %

\*hmotnosť jahničiek do 1 roka musí byť minimálne 2/3 živej hmotnosti bahníc

\*\*uvádzaná hmotnosť sa týka baranov vo veku nad 1 rok, do 1 roka musí mať baran minimálne 2/3 živej hmotnosti aukčného barana